

การจัดการการท่องเที่ยวตามแนวทางธรรมาภิบาลของชุมชนในจังหวัดจันทบุรี

ธาริกานต์ ธนัญชยะกุล และ กิจฐเชต ไกรवास

วิทยาลัยการบริหารรัฐกิจ มหาวิทยาลัยบูรพา

TOURISM MANAGEMENT ACCORDING TO COMMUNITY GOOD GOVERNANCE IN CHANTHABURI PROVINCE

Tharikarn Thananchayakul and Kittachet Krivart

Graduate School of Public Administration, Burapha University, Thailand

E-mail address: aetharikarn@hotmail.com, k_krivart@hotmail.com

วันที่รับบทความ (Received) 14 กรกฎาคม 2562

วันที่ได้รับบทความฉบับแก้ไข (Revised) 28 ธันวาคม 2564

วันที่ตอบรับบทความ (Accepted) 19 กรกฎาคม 2562

บทคัดย่อ

การศึกษานี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสภาพการจัดการการท่องเที่ยวตามแนวทางธรรมาภิบาลของชุมชนในจังหวัดจันทบุรี เพื่อศึกษาปัจจัยสนับสนุน และปัจจัยอุปสรรคในการจัดการการท่องเที่ยวตามแนวทางธรรมาภิบาลของชุมชนในจังหวัดจันทบุรี และเพื่อศึกษารูปแบบที่เหมาะสมของการจัดการการท่องเที่ยวชุมชนตามแนวทางธรรมาภิบาล พื้นที่ในการศึกษารั้งนี้ คือ ชุมชนต้นแบบทั้ง 3 แห่งในจังหวัดจันทบุรี ประกอบด้วย ชุมชนริมน้ำจันทบุรี ชุมชนตะปอน และชุมชนรักษ์เขาบายศรี โดยใช้การศึกษาวิจัยแบบเชิงคุณภาพด้วยวิธีการสนทนากลุ่ม (Focus group) ในการเก็บรวบรวมข้อมูลจากกลุ่มคณะกรรมการชุมชนของชุมชนต้นแบบทั้ง 3 แห่ง และกลุ่มตัวแทนประชาชนในชุมชนต้นแบบทั้ง 3 แห่ง และใช้วิธีการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In-depth interview) ในกลุ่มบุคลากรหน่วยงานภาครัฐและเอกชนที่ดูแลรับผิดชอบการท่องเที่ยวในชุมชนต้นแบบทั้ง 3 แห่ง โดยใช้เกณฑ์การคัดเลือกชุมชนเพื่อนำมาศึกษาจากการที่เป็นชุมชนท่องเที่ยวของจังหวัดจันทบุรีที่มีการจัดการการท่องเที่ยว และเคยได้รับรางวัลที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว การวิเคราะห์ข้อมูลใช้วิธีการจำแนกประเภทข้อมูล การเปรียบเทียบข้อมูล และการให้ผู้เชี่ยวชาญทำการตรวจสอบรูปแบบที่เหมาะสมในการจัดการการท่องเที่ยวตามแนวทางธรรมาภิบาล

ผลการศึกษาพบว่า สภาพการจัดการการท่องเที่ยวตามแนวทางธรรมาภิบาลของชุมชน พบว่า ในภาพรวมสภาพการจัดการการท่องเที่ยวตามแนวทางธรรมาภิบาลของชุมชนในจังหวัดจันทบุรี มีการจัดการการท่องเที่ยวตามแนวทางธรรมาภิบาลครบทั้ง 6 ด้าน ประกอบด้วย 1) ด้านกฎ ระเบียบ และข้อบังคับ 2) ด้านความถูกต้อง ยุติธรรม และเสมอภาค 3) ด้านความโปร่งใส 4) ด้านการมีส่วนร่วม 5) ด้านความรับผิดชอบ และ 6) ด้านความคุ้มค่า ผลการศึกษาปัจจัยสนับสนุนและปัจจัยอุปสรรคในการจัดการการท่องเที่ยวตามแนวทางธรรมาภิบาลของชุมชน พบว่า ปัจจัยสนับสนุนที่สำคัญ คือ หน่วยงานภาครัฐและเอกชน นโยบายภาครัฐที่ส่งเสริมการท่องเที่ยว ความร่วมมือของสมาชิกในชุมชน ผู้นำชุมชน และ

สื่อประชาสัมพันธ์ สำหรับปัจจัยอุปสรรคที่สำคัญ คือ สาธารณูปโภคของชุมชน การขาดการวางแผนในการจัดการการท่องเที่ยวในระยะยาว การขาดการสร้างจุดเด่นและแรงจูงใจเพื่อดึงดูดนักท่องเที่ยว และอาชีพหลักของสมาชิก ส่วนรูปแบบที่เหมาะสมในการจัดการการท่องเที่ยวชุมชนตามแนวทางธรรมาภิบาล พบว่าชุมชนควรมีการจัดการการท่องเที่ยวตามแนวทางธรรมาภิบาลให้ครบทั้ง 6 ด้าน ประกอบด้วย ด้านกฎระเบียบ และข้อบังคับ ด้านความถูกต้อง ยุติธรรม และเสมอภาค ด้านความโปร่งใส ด้านการมีส่วนร่วม ด้านความรับผิดชอบ และด้านความคุ้มค่า เพื่อให้การจัดการการท่องเที่ยวเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพและประสบความสำเร็จ และส่งผลให้ชุมชนมีการพัฒนาทางด้านเศรษฐกิจและสังคม

คำสำคัญ: ธรรมาภิบาล การจัดการการท่องเที่ยวชุมชน การจัดการการท่องเที่ยวตามแนวทางธรรมาภิบาล

Abstract

The study of Tourism Management according to Community Good Governance in Chanthaburi Province is qualitative research. The objectives of this study were to study 1) tourism management conditions according to community good governance in Chanthaburi province 2) support and obstacle factors in tourism management according to community good governance in Chanthaburi province and 3) appropriate model of community tourism management according to good governance. There were 3 communities in this study included; 1) Chanthaboon Waterfront 2) Tapon Community and 3) Rak Khao Bai Sri Community. The data was collected by qualitative method included; 1) focus group and 2) in-depth interview, and data analyzed by typological analysis, comparative analysis, and model of tourism management according to community good governance was clarified attribute evidence with professional or expert to good quality to use in actual operation.

The result revealed that; tourism management conditions according to community good governance in Chanthaboon waterfront has managed community tourism as naturally; there are 3 indicators are not clear including; 1) rule of law 2) ethics and 3) transparency. In addition, Tapon and Rak Khao Bai Sri Community have managed community tourism all of 6 indicators including; rule of law, ethics, transparency, participation, accountability and cost – effectiveness or economy. Moreover, the important supporting factors of tourism management according to community good governance in Chanthaburi province are government and private agencies, government policies that promote tourism, cooperation of community members, and community leader and public relations media. Whereas,

the obstacle factors of tourism management according to community good governance in Chanthaburi province are community utilities, lack of planning for long-term tourism management, lack of strength and motivation to attract tourist, and the main occupation of members. Furthermore, the appropriate model of community tourism management according to good governance is community should manage community tourism all of 6 indicators for effective and successful tourism management and resulting in economic and social development of community.

Keywords: good governance, community tourism management, tourism management according to community good governance

บทนำ

การท่องเที่ยวเป็นอุตสาหกรรมที่มีความสำคัญเป็นอย่างมากต่อเศรษฐกิจของประเทศ สามารถสร้างรายได้เป็นจำนวนมาก และยังเป็นอุตสาหกรรมที่ลงทุนต่ำแต่ให้ผลตอบแทนที่สูง (วิราสิริ วีสิริวั และคณะ, 2558, หน้า 211) ดังนั้น รัฐบาลจึงได้บรรจุนโยบายด้านการท่องเที่ยวอยู่ในยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี (พ.ศ. 2561-2580) ที่มีเป้าหมายในการพัฒนาประเทศ คือ “ประเทศชาติมั่นคง ประชาชนมีความสุข เศรษฐกิจพัฒนาอย่างต่อเนื่อง สังคมเป็นธรรม ฐานทรัพยากรธรรมชาติยั่งยืน” และจัดทำแผนพัฒนาการท่องเที่ยวแห่งชาติ ฉบับที่ 2 (พ.ศ. 2560-2564) โดยมุ่งเน้นการเติบโตทางการท่องเที่ยว มีการกระจายการพัฒนาการท่องเที่ยวไปยังเมืองท่องเที่ยวรองและพื้นที่ชุมชนท้องถิ่น ส่งเสริมการพัฒนาเศรษฐกิจ สังคม และกระจายรายได้สู่ประชาชนทุกภาคส่วน โดยการมุ่งพัฒนาการท่องเที่ยวให้เป็นแหล่งเพิ่มรายได้และกระจายรายได้แก่ประเทศ มีการพัฒนาการท่องเที่ยวให้เป็นกลไกหนึ่งในการขับเคลื่อนการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานของประเทศ และสนับสนุนภาคเอกชนลงทุนในอุตสาหกรรมท่องเที่ยวและอุตสาหกรรมที่เกี่ยวข้อง (สำนักงานปลัดกระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา, 2559, หน้า ง-ญ)

แม้ว่าการท่องเที่ยวจะทำให้ประเทศเกิดการพัฒนาและมีรายได้เพิ่มขึ้นจากนักท่องเที่ยว แต่ยังคงมีหลากหลายปัญหาที่เกิดขึ้นหรือเป็นผลกระทบจากการท่องเที่ยว เช่น ปัญหาการกระจายรายได้ของการท่องเที่ยวชุมชน ปัญหาด้านทรัพยากรธรรมชาติถูกทำลาย ปัญหาด้านการเปลี่ยนแปลงของวิถีชีวิต ปัญหาด้านสังคม และปัญหาด้านการจัดการการท่องเที่ยวของชุมชน เป็นต้น ซึ่งสาเหตุสำคัญของปัญหาดังกล่าวส่วนหนึ่งมาจากการขาดธรรมาภิบาลในการจัดการการท่องเที่ยว โดยในการจัดการการท่องเที่ยวชุมชนที่มีธรรมาภิบาลนั้น ควรจะมีรูปแบบการจัดการการท่องเที่ยวที่เปิดโอกาสให้ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวชุมชน และประชาชนหรือชุมชนท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารจัดการอย่างเป็นธรรม เพื่อก่อให้เกิดประโยชน์ต่อผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวของชุมชนทุกภาคส่วน โดยเฉพาะประชาชนหรือชุมชนท้องถิ่นต้องได้รับประโยชน์จากการท่องเที่ยวอย่างแท้จริงและเป็นธรรม (รัชนิวรรณ บุญอนันต์, 2557)

ทั้งนี้ World Tourism Organization and Griffith University (2017, p 33) ได้กล่าวถึงความสำคัญของการท่องเที่ยว ซึ่งการท่องเที่ยวนี้จะสามารถนำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืนและมีประสิทธิภาพ หากมีการนำธรรมาภิบาลมาใช้อย่างเหมาะสม และต้องอาศัยการทำงานร่วมกันระหว่างผู้มีส่วนได้ส่วนเสียและการบริหารจัดการที่ดี ประเทศไทยได้มีการนำเอาแนวคิดธรรมาภิบาลมาใช้ในการบริหารงานของทั้งองค์กรในภาครัฐ ภาคธุรกิจเอกชน และภาคประชาสังคม รวมทั้งยังมีการนำมาใช้ทั้งในระดับชาติ ระดับภูมิภาค ระดับท้องถิ่น และในระดับชุมชน อย่างไรก็ตามการจัดการการท่องเที่ยวชุมชนได้มีการนำเอาหลักธรรมาภิบาลเข้ามาใช้ในการจัดการการท่องเที่ยวที่เหมาะสมกับบริบททางด้านการท่องเที่ยวของแต่ละชุมชน อาทิ

- 1) การจัดการการท่องเที่ยวชุมชนด้านกฎ ระเบียบ และข้อบังคับ เป็นการจัดการการท่องเที่ยวโดยมีการออกกฎระเบียบ กติกา ข้อปฏิบัติที่เกิดจากการตกลงร่วมกันของสมาชิกในชุมชน เพื่อใช้ในการจัดการการท่องเที่ยวของชุมชน
- 2) การจัดการการท่องเที่ยวชุมชนด้านความถูกต้อง ยุติธรรม และเสมอภาค เป็นการจัดการการท่องเที่ยวของชุมชนโดยที่ผู้มีส่วนได้เสียได้รับผลประโยชน์ ทุกส่วนยึดถือหลักความถูกต้อง ยุติธรรม และความเสมอภาคในการปฏิบัติอย่างเคร่งครัด
- 3) การจัดการการท่องเที่ยวชุมชนด้านความโปร่งใส เป็นการจัดการการท่องเที่ยวของชุมชนด้วยความตรงไปตรงมา มีการเปิดเผยข้อมูลข่าวสารให้สมาชิกในชุมชนสามารถเข้าถึงข้อมูลข่าวสารได้อย่างสะดวกและทั่วถึง
- 4) การจัดการการท่องเที่ยวชุมชนด้านการมีส่วนร่วม เป็นการจัดการการท่องเที่ยวของชุมชนโดยการเปิดโอกาสให้สมาชิกของชุมชนมีส่วนร่วมในการรับรู้ การแสดงความคิดเห็น ข้อเสนอแนะ และร่วมตัดสินใจในการจัดการการท่องเที่ยวของชุมชน
- 5) การจัดการการท่องเที่ยวชุมชนด้านความรับผิดชอบ เป็นการจัดการการท่องเที่ยวของชุมชนโดยที่สมาชิกชุมชนยึดถือหลักความรับผิดชอบต่อทรัพยากรสิ่งแวดล้อมและสังคมส่วนรวม
- 6) การจัดการการท่องเที่ยวชุมชนด้านความคุ้มค่า เป็นการจัดการการท่องเที่ยวของชุมชนโดยที่สมาชิกของชุมชนตระหนักถึงการมีทรัพยากรที่จำกัด ยึดหลักความประหยัดและความคุ้มค่าเป็นสำคัญ

อย่างไรก็ตามแม้ว่าในภาพรวมการจัดการการท่องเที่ยวชุมชนของประเทศ จะเกิดปัญหาและผลกระทบในหลาย ๆ ด้าน แต่ยังมีจังหวัดจันทบุรีที่เป็นจังหวัดที่มีชุมชนแหล่งท่องเที่ยวหลายแห่งในพื้นที่ที่ได้รับรางวัลที่เกี่ยวกับการท่องเที่ยวจากหน่วยงานทั้งภายในประเทศและต่างประเทศ และสามารถเป็นต้นแบบในด้านการจัดการการท่องเที่ยวชุมชนได้ อีกทั้งจังหวัดจันทบุรีได้รับการส่งเสริมการท่องเที่ยวจากภาครัฐให้อยู่ในรายชื่อ 12 เมืองต้องห้าม...พลาด (สำนักงานปลัดกระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา, 2559, หน้า 62) โดยการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยมีแผนการส่งเสริมการท่องเที่ยวจันทบุรีภายใต้แนวคิด “สุขทุกวันทั้งจันทบุรี” ทั้งนี้ชุมชนท่องเที่ยวที่โดดเด่น ประกอบด้วย 1) ชุมชนริมน้ำจันทบูร 2) ชุมชนตะปอน และ 3) ชุมชนรักษ์เขาบายศรี ซึ่งชุมชนทั้ง 3 แห่งดังกล่าวเคยได้รับรางวัลที่เป็นสิ่งยืนยันความสำเร็จในการจัดการการท่องเที่ยวของชุมชน

จากข้อมูลทั้งหมดข้างต้น จึงเป็นประเด็นที่น่าสนใจว่าชุมชนท่องเที่ยวต้นแบบในจังหวัดจันทบุรี มีสภาพการจัดการการท่องเที่ยวชุมชนอย่างไร มีปัจจัยสนับสนุนและปัจจัยอุปสรรคอะไรบ้างในการจัดการการท่องเที่ยวตามแนวทางธรรมาภิบาลของชุมชนในจังหวัดจันทบุรี ซึ่งการจัดการการท่องเที่ยวตามแนวทาง

ธรรมาภิบาลดังกล่าวจะสามารถแก้ไขปัญหา และผลกระทบต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นจากการท่องเที่ยวชุมชน ซึ่งจากข้อค้นพบดังกล่าวข้างต้นจะทำให้ได้รูปแบบที่เหมาะสมในการนำธรรมาภิบาลในการจัดการการท่องเที่ยวไปขยายผลในชุมชนแหล่งท่องเที่ยวอื่นของประเทศต่อไป

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาสภาพการจัดการการท่องเที่ยวตามแนวทางธรรมาภิบาลของชุมชนในจังหวัดจันทบุรี
2. เพื่อศึกษาปัจจัยสนับสนุนและปัจจัยอุปสรรคในการจัดการการท่องเที่ยวตามแนวทางธรรมาภิบาลของชุมชนในจังหวัดจันทบุรี
3. เพื่อศึกษารูปแบบที่เหมาะสมในการจัดการการท่องเที่ยวชุมชนตามแนวทางธรรมาภิบาล

ขอบเขตของการวิจัย

ขอบเขตด้านเนื้อหา

ครอบคลุมเฉพาะในประเด็น สภาพการจัดการการท่องเที่ยวตามแนวทางธรรมาภิบาลของชุมชนในจังหวัดจันทบุรี ปัจจัยสนับสนุนและปัจจัยอุปสรรคในการจัดการการท่องเที่ยวตามแนวทางธรรมาภิบาลของชุมชนในจังหวัดจันทบุรี และรูปแบบที่เหมาะสมในการจัดการการท่องเที่ยวชุมชนตามแนวทางธรรมาภิบาล

ขอบเขตพื้นที่

พื้นที่ที่ใช้ในการศึกษาวิจัย คือ ชุมชนท่องเที่ยวของจังหวัดจันทบุรีที่มีการจัดการท่องเที่ยวชุมชน และเคยได้รับรางวัลที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว ประกอบด้วย 1) ชุมชนริมน้ำจันทบูร อ.เมืองจันทบุรี เคยได้รับรางวัล Award of Merit (อันดับที่ 3) จากองค์การยูเนสโก (UNESCO) ภายใต้โครงการประกวดรางวัลอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรมระดับภูมิภาคเอเชียและแปซิฟิก ประจำปี 2558 2) ชุมชนตะปอน อ.ขลุง เคยได้รับรางวัลพระราชทาน องค์การชุมชนดีเด่น เรื่องการท่องเที่ยว จากสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ปี พ.ศ. 2555 และ 3) ชุมชนรักษ์เขาบายศรี อ.ท่าใหม่ เคยได้รับรางวัลดีเด่น ประเภทองค์กรสนับสนุนและส่งเสริมการท่องเที่ยว ปี 2556 ซึ่งเป็นรางวัลอุตสาหกรรมท่องเที่ยวไทย (Thailand Tourism Awards) ของการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญในการวิจัย คือ 1) กลุ่มคณะกรรมการชุมชนของชุมชนต้นแบบทั้ง 3 แห่ง 2) กลุ่มตัวแทนประชาชนในชุมชนต้นแบบทั้ง 3 แห่ง และ 3) กลุ่มบุคลากรหน่วยงานภาครัฐและเอกชนที่ดูแลรับผิดชอบการท่องเที่ยวในชุมชนต้นแบบทั้ง 3 แห่ง

ขอบเขตด้านระยะเวลาในการวิจัย

การศึกษาวิจัยครั้งนี้ ได้ดำเนินการในช่วงระหว่างเดือนมกราคม 2561 ถึง เดือนมิถุนายน 2562 รวมระยะเวลาทั้งสิ้น 18 เดือน

การทบทวนวรรณกรรม

แนวคิดการจัดการการท่องเที่ยวชุมชน

การจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน สามารถสรุปได้ว่า การจัดการการท่องเที่ยวชุมชน เป็นกิจกรรมที่สนับสนุนการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ พื้นฟูวิถีชีวิตวัฒนธรรมของชุมชน ซึ่งเป็นการสร้างความภาคภูมิใจให้ชุมชนในการนำเสนอของดีของชุมชนให้เป็นที่รู้จักแก่นักท่องเที่ยว การท่องเที่ยวชุมชนยังก่อให้เกิดความสามัคคีและร่วมมือกันของคนในชุมชน และที่สำคัญยังช่วยพัฒนาเศรษฐกิจและคุณภาพของสมาชิกในชุมชนอีกด้วย

ธรรมาภิบาลกับการจัดการการท่องเที่ยวชุมชน

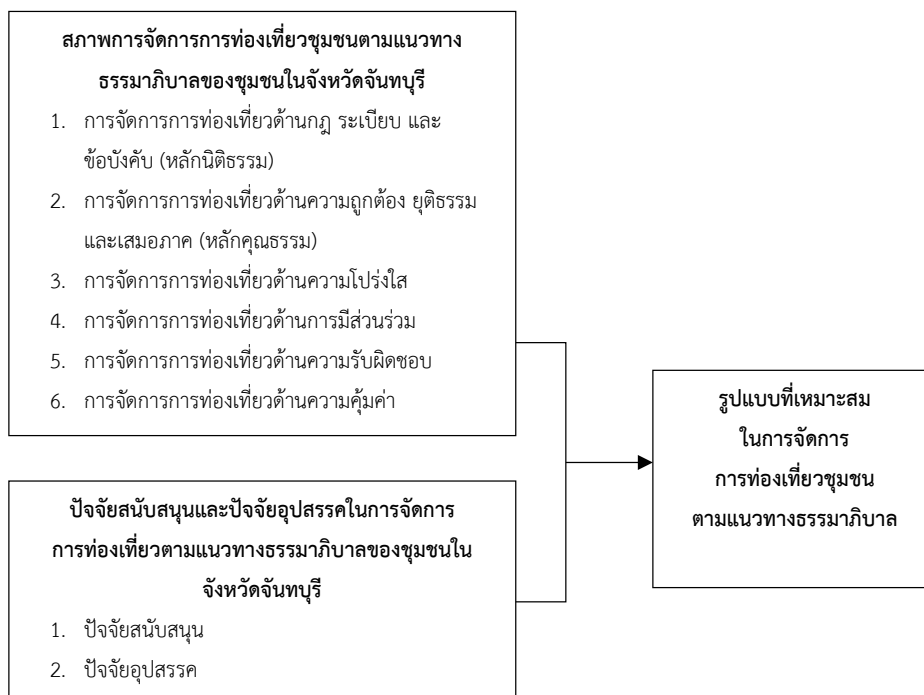
ธรรมาภิบาลกับการจัดการการท่องเที่ยวชุมชน ประกอบไปด้วย

- 1) การจัดการการท่องเที่ยวชุมชนด้านกฎ ระเบียบ และข้อบังคับ เป็นการจัดการการท่องเที่ยวโดยมีการออกกฎระเบียบ กติกา ข้อปฏิบัติที่เกิดจากการตกลงร่วมกันของสมาชิกในชุมชน เพื่อใช้ในการจัดการการท่องเที่ยวของชุมชน
- 2) การจัดการการท่องเที่ยวชุมชนด้านความถูกต้อง ยุติธรรม และเสมอภาค เป็นการจัดการการท่องเที่ยวของชุมชนโดยที่ผู้ที่มีหน้าที่ดูแลรับผิดชอบ ทุกส่วนยึดถือหลักความถูกต้อง ยุติธรรม และความเสมอภาคในการปฏิบัติอย่างเคร่งครัด
- 3) การจัดการการท่องเที่ยวชุมชนด้านความโปร่งใส เป็นการจัดการการท่องเที่ยวของชุมชนด้วยความตรงไปตรงมา มีการเปิดเผยข้อมูลข่าวสารให้สมาชิกในชุมชนสามารถเข้าถึงข้อมูลข่าวสารได้อย่างสะดวกและทั่วถึง
- 4) การจัดการการท่องเที่ยวชุมชนด้านการมีส่วนร่วม เป็นการจัดการการท่องเที่ยวของชุมชนโดยการเปิดโอกาสให้สมาชิกของชุมชนมีส่วนร่วมในการรับรู้ การแสดงความคิดเห็น ข้อเสนอแนะ และร่วมตัดสินใจในการจัดการการท่องเที่ยวของชุมชน
- 5) การจัดการการท่องเที่ยวชุมชนด้านความรับผิดชอบ เป็นการจัดการการท่องเที่ยวของชุมชนโดยที่สมาชิกชุมชนยึดถือหลักความรับผิดชอบต่อทรัพยากรสิ่งแวดล้อมและสังคมส่วนรวม
- 6) การจัดการการท่องเที่ยวชุมชนด้านความคุ้มค่า เป็นการจัดการการท่องเที่ยวของชุมชนโดยที่สมาชิกของชุมชนตระหนักถึงการมีทรัพยากรที่จำกัด ยึดหลักความประหยัดและความคุ้มค่าเป็นสำคัญ

ธรรมาภิบาลกับการจัดการการท่องเที่ยวชุมชน สามารถสรุปได้ว่า ชุมชนที่มีการจัดการการท่องเที่ยวได้มีการบริหารจัดการที่เป็นไปตามแนวทางธรรมาภิบาล โดยแต่ละชุมชนอาจจะไม่ได้มีการจัดการการท่องเที่ยวตามแนวทางธรรมาภิบาลของชุมชนครบทั้ง 6 ด้าน แต่มีการนำมาใช้บางด้าน ซึ่งจะเห็นได้ว่าการจัดการตามแนวทางธรรมาภิบาลเป็นสิ่งที่ชุมชนได้นำมาใช้ปฏิบัติในการจัดการการท่องเที่ยวกันอยู่แล้ว และถ้าชุมชนท่องเที่ยวต่าง ๆ สามารถจัดการการท่องเที่ยวชุมชนตามแนวทางธรรมาภิบาลได้ครบทั้ง 6 ด้าน อาจเป็นแนวทางในการส่งเสริมให้การจัดการการท่องเที่ยวชุมชนนั้น ๆ มีการดำเนินการอย่างมีประสิทธิภาพและมีความเป็นธรรมแก่สมาชิกชุมชนอย่างแท้จริง

กรอบแนวคิดในการวิจัย

จากการทบทวนวรรณกรรมและสารสนเทศ (Information) ที่เกี่ยวข้อง ผู้วิจัยได้นำหลักธรรมาภิบาลของระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยการสร้างระบบบริหารกิจการบ้านเมืองและสังคมที่ดี พ.ศ. 2542 (2542) ประกอบด้วย หลักนิติธรรม หลักคุณธรรม หลักความโปร่งใส หลักการมีส่วนร่วม หลักความรับผิดชอบ และหลักความคุ้มค่า มาเป็นตัวแปรย่อยของกรอบแนวคิดในประเด็นสภาพการจัดการท่องเที่ยวตามแนวทางธรรมาภิบาลของชุมชนในจังหวัดจันทบุรี โดยสามารถนำมากำหนดเป็นกรอบแนวคิดได้ดังภาพที่ 1

ภาพที่ 1 แสดงกรอบแนวคิดในการวิจัย

วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ใช้วิธีการวิจัยแบบเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยมีวิธีดำเนินการวิจัย ดังนี้ **เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย** เครื่องมือสำหรับการวิจัยแบบเชิงคุณภาพ คือ เครื่องมือแนวคำถามที่ใช้ในการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In-depth interview) และการสนทนากลุ่ม (Focus group) โดยมีรายละเอียดของการสร้างและตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ และส่วนประกอบของเครื่องมือ ดังนี้

1. การสร้างและตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือ

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลมีขั้นตอนในการสร้างและตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ ดังนี้

1.1 ทบทวนวรรณกรรมเกี่ยวกับแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อนำมากำหนด

กรอบแนวคิดในการวิจัย นิยามศัพท์เฉพาะ และประเด็นคำถามโดยลำดับ

1.2 นำประเด็นสำคัญที่ได้จากการทบทวนวรรณกรรมไปสร้างเป็นเครื่องมือแนวคำถามสำหรับการเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงคุณภาพ

1.3 นำเครื่องมือแนวคำถามที่ได้สร้างขึ้นไปให้อาจารย์ที่ปรึกษาได้ทำการตรวจสอบในเบื้องต้นและทำการแก้ไขปรับปรุงตามคำแนะนำของอาจารย์ที่ปรึกษา

1.4 นำแนวคำถามที่ผ่านการแก้ไขปรับปรุงตามคำแนะนำของอาจารย์ที่ปรึกษาแล้วไปตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือ โดยนำแนวคำถามไปให้ผู้เชี่ยวชาญ 3 ท่าน ตรวจสอบเนื้อหาและความครอบคลุมของแนวคำถามกับวัตถุประสงค์การวิจัยข้อที่ 1 และวัตถุประสงค์การวิจัยข้อที่ 2 และทำการปรับปรุงแก้ไขตามคำแนะนำของผู้เชี่ยวชาญก่อนจะนำแนวคำถามไปใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล

การเก็บรวบรวมข้อมูล ใช้วิธีการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In-depth Interview) และการสนทนากลุ่มย่อย (Focus Group) โดยพื้นที่ศึกษาและกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ มีรายละเอียดดังนี้

1. พื้นที่ศึกษา เป็นชุมชนแหล่งท่องเที่ยวในจังหวัดจันทบุรีที่มีการจัดการการท่องเที่ยวตามแนวทางธรรมาภิบาล เคยได้รับรางวัลในด้านการจัดการการท่องเที่ยวจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในระดับประเทศขึ้นไป และยังคงมาตรฐานในการจัดการการท่องเที่ยวตามแนวทางธรรมาภิบาล โดยยังมีหน่วยงานต่าง ๆ เข้ามาศึกษาดูงานอย่างต่อเนื่องทุกเดือน (เฉลี่ยปีละไม่ต่ำกว่า 12 คณะ) ซึ่งประกอบด้วย 3 ชุมชน ดังนี้

1) ชุมชนริมน้ำจันทบุรี อ.เมืองจันทบุรี เคยได้รับรางวัล Award of Merit (อันดับที่ 3) จากองค์การยูเนสโก (UNESCO) ภายใต้โครงการประกวดรางวัลอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรมระดับภูมิภาคเอเชียและแปซิฟิก ประจำปี 2558

2) ชุมชนตะปอน อ.ขลุง เคยได้รับรางวัลพระราชทาน องค์การชุมชนดีเด่น เรื่องการท่องเที่ยวจากสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ปี พ.ศ. 2555

3) ชุมชนรักษ์เขาบายศรี อ.ท่าใหม่ เคยได้รับรางวัลดีเด่น ประเภทองค์กรสนับสนุนและส่งเสริมการท่องเที่ยว ปี 2556 ซึ่งเป็นรางวัลอุตสาหกรรมท่องเที่ยวไทย (Thailand Tourism Awards) ของการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย

2. ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ที่ใช้สำหรับการเก็บรวบรวมข้อมูล มีรายละเอียดดังนี้

2.1 ผู้ให้ข้อมูลสำคัญสำหรับการสนทนากลุ่ม (Focus Group) ประกอบด้วย 1) กลุ่มคณะกรรมการชุมชนของชุมชนต้นแบบทั้ง 3 แห่ง ๆ ละ 4 คน 2) กลุ่มตัวแทนประชาชนในชุมชนต้นแบบที่ประกอบกิจการที่พัก ร้านอาหาร การขนส่งนักท่องเที่ยว ผู้นำเที่ยว และปราชญ์ชุมชน ทั้ง 3 แห่ง ๆ ละ 9 คน

2.2 ผู้ให้ข้อมูลสำคัญสำหรับการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In-depth Interview) ประกอบด้วย

1) กลุ่มบุคลากรหน่วยงานภาครัฐและเอกชนที่ดูแลรับผิดชอบการท่องเที่ยวในระดับผู้อำนวยการ/รอง ผู้อำนวยการของสำนักงานการท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัดจันทบุรี จำนวน 2 คน

2) ผู้อำนวยการ/รองผู้อำนวยการ และเจ้าหน้าที่ที่ดูแลรับผิดชอบพื้นที่ชุมชนต้นแบบทั้ง 3 แห่ง ของการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย สำนักงานจันทบุรี จำนวน 2 คน

- 3) นายกสมาคม/ รองนายกสมาคมส่งเสริมการท่องเที่ยวจังหวัดจันทบุรี และเลขานุการ/ ผู้ช่วยเลขานุการสมาคมส่งเสริมการท่องเที่ยวจังหวัดจันทบุรี จำนวน 2 คน
- 4) นายกเทศมนตรี/ รองนายกเทศมนตรีเทศบาลเมืองจันทบุรี และบุคลากรที่ดูแลรับผิดชอบพื้นที่ชุมชนต้นแบบชุมชนริมน้ำจันทบุรี จำนวน 2 คน
- 5) นายกองค์การบริหารส่วนตำบล/ รองนายกองค์การบริหารส่วนตำบลตะปอน และบุคลากรที่ดูแลรับผิดชอบพื้นที่ชุมชนต้นแบบชุมชนตะปอน จำนวน 2 คน
- 6) นายกเทศมนตรี/ รองนายกเทศมนตรีเทศบาลตำบลเขาบายศรี และบุคลากรที่ดูแลรับผิดชอบพื้นที่ชุมชนต้นแบบชุมชนรักษ์เขาบายศรี จำนวน 2 คน

การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์สภาพการจัดการการท่องเที่ยวตามแนวทางธรรมาภิบาลของชุมชนในจังหวัดจันทบุรี ใช้วิธีการจำแนกประเภทข้อมูล (Typological Analysis) และวิธีการเปรียบเทียบข้อมูล (Comparative analysis) และมีการตรวจสอบข้อมูลที่ได้สังเคราะห์โดยผู้เชี่ยวชาญจำนวน 5 ท่าน ก่อนนำเสนอรูปแบบที่เหมาะสมในการจัดการการท่องเที่ยวตามแนวทางธรรมาภิบาลของชุมชน

สรุปผลการวิจัย

การศึกษาเรื่อง การจัดการการท่องเที่ยวตามแนวทางธรรมาภิบาลของชุมชนในจังหวัดจันทบุรี มีข้อค้นพบดังนี้

ผลการศึกษาจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญในกลุ่มผู้นำองค์กรท้องถิ่นและผู้นำชุมชน และตัวแทนหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้องกับการจัดการท่องเที่ยวในจังหวัดจันทบุรี ซึ่งทั้งหมดเป็นผู้ที่ปฏิบัติงานอยู่ในพื้นที่ศึกษาไม่น้อยกว่า 5 ปี และได้คลุกคลีเกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวในพื้นที่ต้นแบบของทั้ง 3 แห่ง ซึ่งผลการศึกษาที่ได้จากผู้ให้ข้อมูลสำคัญสามารถนำเสนอตามลำดับของแต่ละวัตถุประสงค์ได้ดังนี้

1. สภาพการจัดการการท่องเที่ยวตามแนวทางธรรมาภิบาลของชุมชนในจังหวัดจันทบุรี

ผลการศึกษาจากชุมชนต้นแบบทั้ง 3 ชุมชน มีรายละเอียดดังนี้

1.1 สภาพการจัดการการท่องเที่ยวตามแนวทางธรรมาภิบาลของชุมชนริมน้ำจันทบุรี พบว่า

1) ชุมชนไม่มีการกำหนดกฎ ระเบียบ และข้อบังคับสำหรับการจัดการการท่องเที่ยวของชุมชนอย่างชัดเจน แต่ใช้วิธีการพูดคุยทำความเข้าใจในรูปแบบไม่เป็นทางการ โดยเป็นลักษณะการจัดการตามธรรมชาติ

2) ชุมชนไม่มีวิธีการจัดการการท่องเที่ยวของชุมชนในด้านความถูกต้อง ยุติธรรม และเสมอภาคที่ชัดเจน แต่ใช้วิธีการตามธรรมชาติ โดยคนในชุมชนสามารถดำเนินธุรกิจ สร้างรายได้ และรับผลประโยชน์จากการท่องเที่ยวอย่างเท่าเทียมกัน

3) ชุมชนไม่มีวิธีการจัดการการท่องเที่ยวของชุมชนในด้านความโปร่งใส เนื่องจากชุมชนไม่มีระบบเงินกองกลาง อีกทั้งสมาชิกมีการจัดการรายได้จากการท่องเที่ยวกันเอง

4) ชุมชนมีวิธีการจัดการการท่องเที่ยวของชุมชนด้านการมีส่วนร่วม โดยใช้วิธีการพูดคุยร่วมกัน ร่วมคิด แสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับการจัดการการท่องเที่ยวของชุมชนในรูปแบบที่ไม่เป็นทางการ และสมาชิกของชุมชนมีส่วนร่วมในการเปิดร้านค้าเพื่อรองรับนักท่องเที่ยว

5) ชุมชนมีการจัดการการท่องเที่ยวของชุมชนด้านความรับผิดชอบต่อ ในลักษณะของวัฒนธรรมนำการค้า ที่มุ่งความสำคัญในการอนุรักษ์วัฒนธรรม อัตลักษณ์ และวิถีชีวิตดั้งเดิม รวมถึงดูแลรักษาสภาพแวดล้อมของชุมชน

6) ชุมชนมีการจัดการการท่องเที่ยวของชุมชนด้านความคุ้มค่า โดยมีการนำทรัพยากรสิ่งแวดล้อม สถาปัตยกรรม สถานที่สำคัญทางศาสนา และวิถีชีวิตดั้งเดิมของชุมชนมาเป็นทุนทางการจัดการท่องเที่ยว ทำให้ชุมชนเป็นที่รู้จักทั้งในประเทศและต่างประเทศ ก่อให้เกิดรายได้และประโยชน์จากการท่องเที่ยวมาสู่ชุมชน

1.2 สภาพการจัดการการท่องเที่ยวตามแนวทางธรรมาภิบาลของชุมชนตะปอน พบว่า

1) ชุมชนมีการจัดการการท่องเที่ยวของชุมชนด้านกฎ ระเบียบ และข้อบังคับ โดยมีการประชุมร่วมกันในการกำหนดกฎ ระเบียบ และข้อบังคับสำหรับใช้ในการจัดการการท่องเที่ยว ประกอบด้วย กฎ ระเบียบ และข้อบังคับสำหรับสมาชิก และกฎ ระเบียบ และข้อบังคับสำหรับนักท่องเที่ยว ซึ่งกฎ ระเบียบ และข้อบังคับดังกล่าวต้องได้รับความเห็นชอบจากสมาชิก นอกจากนี้ชุมชนมีการนำกฎ ระเบียบ และข้อบังคับต่าง ๆ มาทบทวนเมื่อเกิดปัญหา และหาแนวทางแก้ไข

2) ชุมชนมีการจัดการการท่องเที่ยวของชุมชนด้านความถูกต้อง ยุติธรรม และเสมอภาค โดยมีการจัดสรรผลประโยชน์และกระจายรายได้จากการท่องเที่ยวให้กับสมาชิกอย่างทั่วถึงและยุติธรรม โดยได้รับความเห็นชอบและเป็นไปตามข้อตกลงร่วมกันของสมาชิก อีกทั้งมีการแบ่งรายได้ส่วนหนึ่งจากการท่องเที่ยวของชุมชนเข้าเป็นเงินกองกลาง สำหรับเป็นงบประมาณในการดำเนินงานต่าง ๆ จัดสวัสดิการ และพัฒนาชุมชน เพื่อให้เกิดประโยชน์แก่ชุมชนและชาวบ้านในชุมชนอย่างทั่วถึง นอกจากนี้มีการบริหารจัดการโดยยึดถือกฎกติกาที่ร่วมกันกำหนด และมีการแต่งตั้งคณะกรรมการเพื่อการบริหารงานให้เป็นไปตามกฎกติกาที่ตั้งไว้

3) ชุมชนมีการจัดการการท่องเที่ยวด้านความโปร่งใส โดยมีการแต่งตั้งผู้จัดทำบัญชีไว้อย่างชัดเจน มีการรายงานผลการดำเนินงานและข้อมูลต่าง ๆ ให้คณะกรรมการและสมาชิกรับทราบ และมีการแต่งตั้งคณะกรรมการจากทุกภาคส่วนในชุมชน ตลอดจนแบ่งหน้าที่ไว้อย่างชัดเจน เพื่อให้เกิดความโปร่งใส และตรวจสอบได้

4) ชุมชนมีการจัดการการท่องเที่ยวของชุมชนด้านการมีส่วนร่วม โดยมีการแบ่งหน้าที่ความรับผิดชอบต่อทั้งในส่วนของคณะกรรมการและสมาชิก ทำให้ทุกคนได้มีส่วนร่วมในการดำเนินงานจัดการ

การท่องเที่ยวของชุมชน มีการเปิดโอกาสให้สมาชิกมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็น ข้อเสนอแนะ และร่วมแก้ไขปัญหาจากการจัดการการท่องเที่ยวของชุมชน

5) ชุมชนมีการจัดการการท่องเที่ยวของชุมชนด้านความรับผิดชอบต่อ โดยมีการจัดการการท่องเที่ยวในแนวทางของการไม่ทำลายธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของชุมชน ร่วมกันรักษาความสะอาดและจัดการขยะ ตลอดจนอนุรักษ์วิถีชีวิตและวัฒนธรรมของชุมชน

6) ชุมชนมีการจัดการการท่องเที่ยวของชุมชนด้านความคุ้มค่า โดยมีการนำทรัพยากรทางธรรมชาติ ประเพณี วัฒนธรรม และวิถีชีวิตของชุมชนมาเป็นทุนในการจัดการการท่องเที่ยวให้เกิดรายได้และประโยชน์สูงสุดอย่างคุ้มค่า โดยไม่ต้องมีค่าใช้จ่ายในการลงทุนมาก

1.3 สภาพการจัดการการท่องเที่ยวตามแนวทางธรรมาภิบาลของชุมชนรักษ์เขาบายศรี พบว่า

1) ชุมชนมีการจัดการการท่องเที่ยวของชุมชนด้านกฎ ระเบียบ และข้อบังคับ โดยมีการประชุมและมีมติเห็นชอบร่วมกันในการกำหนดกฎ ระเบียบ และข้อบังคับสำหรับการจัดการการท่องเที่ยวของชุมชน ประกอบด้วย กฎ ระเบียบ และข้อบังคับสำหรับสมาชิก และกฎ ระเบียบ และข้อบังคับสำหรับนักท่องเที่ยว

2) ชุมชนมีการจัดการการท่องเที่ยวของชุมชนด้านความถูกต้อง ยุติธรรม และเสมอภาค โดยมีการจัดสรรรายได้จากการท่องเที่ยวให้กับสมาชิกอย่างทั่วถึงและเป็นไปตามมติร่วมกันของสมาชิก อีกทั้งมีการจัดสรรรายได้บางส่วนจากการท่องเที่ยวสำหรับการดำเนินงานของชุมชนตามมติร่วมกันของสมาชิก

3) การจัดการการท่องเที่ยวของชุมชนด้านความโปร่งใส โดยมีฝ่ายบัญชีดูแลการจัดทำบัญชีการเงินและรายงานการเงินที่ชัดเจน มีการชี้แจงและรายงานผลการดำเนินงาน ข้อมูลด้านบัญชีการเงินให้สมาชิกรับทราบในที่ประชุมสมาชิก นอกจากนี้การเบิกเงินจากบัญชีธนาคารต้องมีคณะกรรมการลงลายมือชื่อเพื่อเบิกถอนอย่างน้อย 2 ใน 3 คน

4) การจัดการการท่องเที่ยวของชุมชนด้านการมีส่วนร่วม โดยมีการแบ่งหน้าที่ความรับผิดชอบในการจัดการการท่องเที่ยวทั้งในส่วน of สมาชิกและคณะกรรมการ ซึ่งสมาชิกมีส่วนร่วมแสดงความคิดเห็น แก้ไขปัญหา และตัดสินใจในการจัดการการท่องเที่ยวของชุมชน รวมถึงสมาชิกมีส่วนร่วมในการนำผลผลิตมาจำหน่ายและบริการให้แก่นักท่องเที่ยว ซึ่งถือว่าการร่วมรับผลประโยชน์

5) การจัดการการท่องเที่ยวของชุมชนด้านความรับผิดชอบต่อ โดยมีการจัดการการท่องเที่ยวตามแนวทางการอนุรักษ์ทรัพยากรสิ่งแวดล้อมและสังคม มีการส่งเสริมให้เด็กๆ ในชุมชนช่วยกันรักษาความสะอาด มีการกำหนดกฎระเบียบ และให้คำแนะนำแก่นักท่องเที่ยวในเรื่องทรัพยากรสิ่งแวดล้อมและสังคม ตลอดจนสร้างจิตสำนึกด้านการรักษาความสะอาดให้แก่นักท่องเที่ยว

6) การจัดการการท่องเที่ยวของชุมชนด้านความคุ้มค่า โดยมีการนำทรัพยากรทางธรรมชาติและผลผลิตของชุมชนมาใช้เป็นทุนในการจัดการการท่องเที่ยวได้อย่างคุ้มค่า เกิดประโยชน์และสร้างรายได้ให้แก่ชุมชน

ในภาพรวมชุมชนต้นแบบทั้ง 3 แห่งมีการจัดการการท่องเที่ยวตามแนวทางธรรมาภิบาล โดยชุมชนทั้ง 3 แห่งมีการจัดการการท่องเที่ยวด้านการมีส่วนร่วม ด้านความรับผิดชอบต่อ และด้านความคุ้มค่า สำหรับด้านกฎระเบียบ และข้อบังคับ ด้านความถูกต้อง ยุติธรรม และเสมอภาค และด้านความโปร่งใส มีชุมชนตะปอนและชุมชนรักษ์เขาบายศรีมีการจัดการการท่องเที่ยวตามแนวทางธรรมาภิบาลดังกล่าวที่ชัดเจน ส่วนชุมชนริมน้ำจันทบูรมีการจัดการการท่องเที่ยวลักษณะตามธรรมชาติของวิถีชุมชนดั้งเดิม จึงไม่มีการจัดการการท่องเที่ยวตามแนวทางธรรมาภิบาลอีก 3 ด้านดังกล่าวอย่างชัดเจน

2. ปัจจัยสนับสนุนและปัจจัยอุปสรรคในการจัดการการท่องเที่ยวตามแนวทางธรรมาภิบาลของชุมชนในจังหวัดจันทบุรี

ผลการศึกษาพบว่า ปัจจัยสนับสนุนในการจัดการการท่องเที่ยวตามแนวทางธรรมาภิบาลของชุมชนในจังหวัดจันทบุรี มีรายละเอียดดังนี้

ตารางที่ 1 แสดงปัจจัยสนับสนุนในการจัดการการท่องเที่ยวตามแนวทางธรรมาภิบาล

ชุมชนริมน้ำจันทบูร	ชุมชนตะปอน	ชุมชนรักษ์เขาบายศรี
1. การสนับสนุนจากหน่วยงานภาครัฐ	1. การสนับสนุนจากหน่วยงานภาครัฐและภาคเอกชน	1.การสนับสนุนจากหน่วยงานภาครัฐและภาคเอกชน
2. นโยบายของภาครัฐที่ส่งเสริมการท่องเที่ยว	2. การมีส่วนร่วมของสมาชิกในชุมชน	2.ความร่วมมือของสมาชิกในชุมชน
3. ความร่วมมือของคนในชุมชน	3. ผู้นำชุมชน	3. ผู้นำชุมชน
4. สื่อรายการโทรทัศน์และ Social Media	4. สมาชิกมีพื้นฐานความรู้ที่ดี	
5. สถานที่สำคัญในชุมชน	5. การร่วมมือกันของ บวร (บ้าน วัด โรงเรียน)	
	6. กระแสความนิยมการท่องเที่ยว	

ผลการศึกษาพบว่า ปัจจัยสนับสนุนในการจัดการการท่องเที่ยวตามแนวทางธรรมาภิบาลของชุมชนในจังหวัดจันทบุรี มีรายละเอียดดังนี้ ชุมชนต้นแบบทั้ง 3 ชุมชนมีปัจจัยสนับสนุนที่เหมือนกัน ได้แก่ การสนับสนุนจากหน่วยงานภาครัฐและนโยบายส่งเสริมการท่องเที่ยวของภาครัฐ ความร่วมมือของสมาชิกในชุมชน และ ผู้นำชุมชน สำหรับปัจจัยสนับสนุนที่แตกต่างกันของชุมชนต้นแบบ มีดังนี้ 1) ชุมชนริมน้ำจันทบูร มีด้านสื่อประชาสัมพันธ์และ Social media และสถานที่สำคัญในชุมชน 2) ชุมชนตะปอน มีสมาชิกที่มีพื้นฐานความรู้ที่ดี การร่วมมือกันของ บวร (บ้าน วัด โรงเรียน) และกระแสความนิยมการท่องเที่ยว

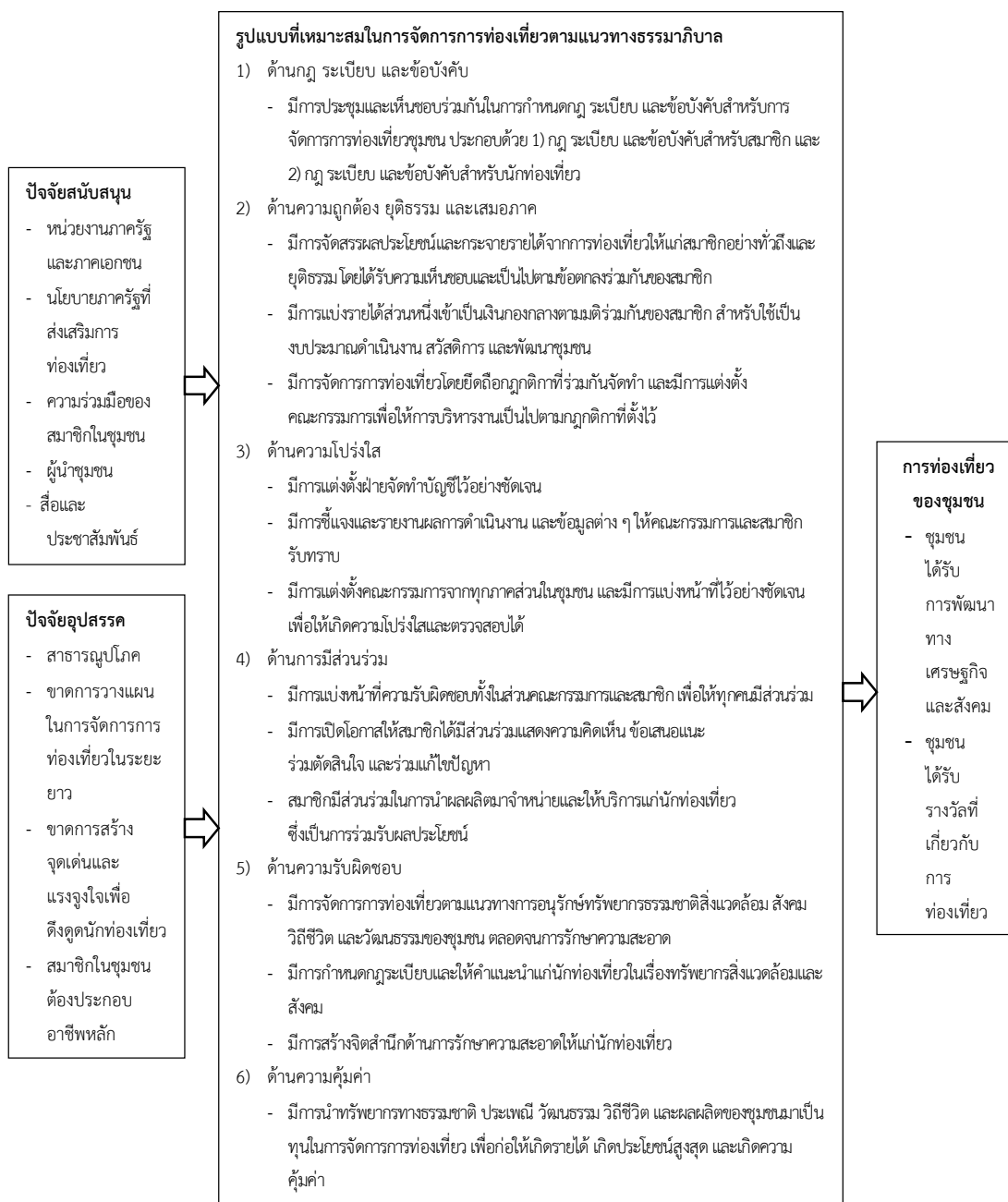
ตารางที่ 2 แสดงปัจจัยอุปสรรคในการจัดการการท่องเที่ยวตามแนวทางธรรมาภิบาล

ชุมชนริมน้ำจันทบูร	ชุมชนตะปอน	ชุมชนรักษ์เขาบายศรี
1. หน่วยงานภาครัฐบางแห่งไม่เข้าใจวิถีชุมชน 2. ลักษณะพื้นที่เป็นแบบเปิดกว้าง 3. คณะกรรมการชุมชนไม่มีบทบาทหน้าที่ที่ชัดเจน 4. การขาดความร่วมมือ การประชุมพูดคุย การวางแผนร่วมกันในภาพรวม	1. นโยบายของภาครัฐที่ส่งเสริมการท่องเที่ยวในลักษณะเดียวกันในพื้นที่อื่น 2. อาชีพหลักของสมาชิก 3. ปัญหาด้านสาธารณูปโภค 4. การขาดการวางแผนสำหรับการพัฒนาการท่องเที่ยวชุมชนในระยะยาว 5. การขาดจุดเด่นและการสร้างแรงจูงใจ เพื่อดึงดูดนักท่องเที่ยว	1. หน่วยงานภาครัฐท้องถิ่นไม่ให้การสนับสนุน 2. ปัญหาจากการเติบโตทางการท่องเที่ยว 3. การขาดประสิทธิภาพในการจัดการการท่องเที่ยว

ผลการศึกษาพบว่า ปัจจัยอุปสรรคในการจัดการการท่องเที่ยวตามแนวทางธรรมาภิบาลของชุมชนในจังหวัดจันทบุรี มีรายละเอียด ดังนี้ ชุมชนต้นแบบทั้ง 3 ชุมชนมีปัจจัยอุปสรรคที่เหมือนกัน ได้แก่ หน่วยงานภาครัฐและท้องถิ่น สำหรับปัจจัยอุปสรรคที่แตกต่างกันของชุมชนต้นแบบ มีดังนี้ 1) ชุมชนริมน้ำจันทบูร มีปัจจัยอุปสรรค คือ ลักษณะพื้นที่เป็นแบบเปิดกว้าง คณะกรรมการชุมชนไม่มีบทบาทหน้าที่ที่ชัดเจน ในภาพรวมยังขาดความร่วมมือ การประชุมพูดคุย และการวางแผน 2) ชุมชนตะปอน มีปัจจัยอุปสรรค คือ อาชีพหลักของสมาชิก ปัญหาด้านสาธารณูปโภคของชุมชน การขาดการวางแผนสำหรับการพัฒนาการท่องเที่ยวชุมชนในระยะยาว การขาดจุดเด่นและการสร้างแรงจูงใจ เพื่อดึงดูดนักท่องเที่ยว และ 3) ชุมชนรักษ์เขาบายศรี มีปัจจัยอุปสรรค คือ ปัญหาจากการเติบโตทางการท่องเที่ยว และการขาดประสิทธิภาพในการจัดการการท่องเที่ยว

3. รูปแบบที่เหมาะสมในการจัดการการท่องเที่ยวชุมชนตามแนวทางธรรมาภิบาล

ผลการศึกษาพบว่า รูปแบบที่เหมาะสมในการจัดการการท่องเที่ยวชุมชนตามแนวทางธรรมาภิบาล มีดังนี้

ภาพที่ 2 รูปแบบที่เหมาะสมในการจัดการการท่องเที่ยวชุมชนตามแนวทางธรรมาภิบาล

ผลการศึกษาพบว่า ชุมชนควรมีรูปแบบการจัดการการท่องเที่ยวตามแนวทางธรรมาภิบาลในด้านต่าง ๆ ดังนี้ 1) ด้านกฎ ระเบียบ และข้อบังคับ มีการประชุมและเห็นชอบร่วมกันในการกำหนดกฎ ระเบียบ และข้อบังคับสำหรับการจัดการการท่องเที่ยวชุมชน ประกอบด้วย กฎ ระเบียบ และข้อบังคับสำหรับสมาชิก และกฎ ระเบียบ และข้อบังคับสำหรับนักท่องเที่ยว 2) ด้านความถูกต้อง ยุติธรรม และเสมอภาค มีการจัดสรร

ผลประโยชน์และกระจายรายได้จากการท่องเที่ยวให้แก่สมาชิกอย่างทั่วถึงและยุติธรรม มีการแบ่งรายได้ส่วนหนึ่งเข้าเป็นเงินกองกลางตามมติร่วมกันของสมาชิก สำหรับใช้เป็นงบประมาณดำเนินงาน สวัสดิการ และพัฒนาชุมชน มีการจัดการการท่องเที่ยวโดยยึดถือกฎกติกาที่ร่วมกันจัดทำ และมีการแต่งตั้งคณะกรรมการ เพื่อให้การบริหารงานเป็นไปตามกฎกติกาที่ตั้งไว้ 3) ด้านความโปร่งใส มีการแต่งตั้งฝ่ายจัดทำบัญชีไว้อย่างชัดเจน มีการชี้แจงและรายงานผลการดำเนินงาน และข้อมูลต่าง ๆ ให้คณะกรรมการและสมาชิกทราบ มีการแต่งตั้งคณะกรรมการจากทุกภาคส่วนในชุมชน และมีการแบ่งหน้าที่ไว้อย่างชัดเจน เพื่อให้เกิดความโปร่งใสและตรวจสอบได้ 4) มีการแบ่งหน้าที่ความรับผิดชอบทั้งในส่วนคณะกรรมการและสมาชิก เพื่อให้ทุกคนมีส่วนร่วม มีการเปิดโอกาสให้สมาชิกได้มีส่วนร่วมแสดงความคิดเห็น ข้อเสนอแนะ ร่วมตัดสินใจ และร่วมแก้ไขปัญหา สมาชิกมีส่วนร่วมในการนำผลผลิตมาจำหน่ายและให้บริการแก่นักท่องเที่ยว ซึ่งเป็นการร่วมรับผลประโยชน์ 5) ด้านความรับผิดชอบต่อ มีการจัดการการท่องเที่ยวตามแนวทางการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม สังคม วิถีชีวิต และวัฒนธรรมของชุมชน ตลอดจนการรักษาความสะอาด มีการกำหนดกฎระเบียบ และให้คำแนะนำแก่นักท่องเที่ยวในเรื่องทรัพยากรสิ่งแวดล้อมและสังคม มีการสร้างจิตสำนึกด้านการรักษาความสะอาดให้นักท่องเที่ยว และ 6) ด้านความคุ้มค่า มีการนำทรัพยากรทางธรรมชาติ ประเพณี วัฒนธรรม วิถีชีวิต และผลผลิตของชุมชนมาเป็นทุนในการจัดการการท่องเที่ยว เพื่อก่อให้เกิดรายได้ เกิดประโยชน์สูงสุด และเกิดความคุ้มค่า ซึ่งจะเป็นแนวทางที่ส่งผลให้การท่องเที่ยวของชุมชนประสบความสำเร็จ ชุมชนได้รับการพัฒนาทางด้านเศรษฐกิจและสังคม ตลอดจนได้รับรางวัลที่เกี่ยวกับการท่องเที่ยว

อภิปรายผล

1. ผลการศึกษาพบว่า ในภาพรวมสภาพการจัดการการท่องเที่ยวตามแนวทางธรรมาภิบาลของชุมชนในจังหวัดจันทบุรี มีการจัดการการท่องเที่ยวตามแนวทางธรรมาภิบาลครบทั้ง 6 ด้าน ประกอบด้วย 1) ด้านกฎ ระเบียบ และข้อบังคับ 2) ด้านความถูกต้อง ยุติธรรม และเสมอภาค 3) ด้านความโปร่งใส 4) ด้านการมีส่วนร่วม 5) ด้านความรับผิดชอบต่อ และ 6) ด้านความคุ้มค่า ซึ่งแตกต่างจากอาภาภรณ์ สุขหอม (2560) ที่ได้ศึกษาเรื่องการจัดการการท่องเที่ยวแบบมีส่วนร่วมของชุมชนบางน้ำผึ้ง อำเภอพระประแดง จังหวัดสมุทรปราการ พบว่า ชุมชนบางน้ำผึ้งมีการจัดการการท่องเที่ยวของชุมชนโดยมีการจัดการการท่องเที่ยวตามแนวทางธรรมาภิบาลเพียง 5 ด้าน ประกอบด้วย ด้านกฎ ระเบียบ และข้อบังคับ ด้านความโปร่งใส ด้านการมีส่วนร่วม ด้านความรับผิดชอบต่อ และด้านความคุ้มค่า ทั้งนี้การจัดการการท่องเที่ยวของชุมชนบางน้ำผึ้งยังขาดการจัดการการท่องเที่ยวของชุมชนตามแนวทางธรรมาภิบาลในด้านความถูกต้อง ยุติธรรม และเสมอภาค ซึ่งแตกต่างจากการจัดการการท่องเที่ยวชุมชนตามแนวทางธรรมาภิบาลในจังหวัดจันทบุรีที่ในภาพรวมมีการนำหลักธรรมาภิบาลทั้ง 6 ด้านมาใช้เป็นแนวทางในการจัดการการท่องเที่ยวของชุมชน

2. ผลการศึกษาพบว่า ปัจจัยสนับสนุนที่สำคัญ คือ 1) หน่วยงานภาครัฐและเอกชน ให้การสนับสนุนองค์ความรู้ และงบประมาณ 2) นโยบายภาครัฐที่ส่งเสริมการท่องเที่ยว 3) ความร่วมมือของสมาชิกในชุมชน 4) ผู้นำชุมชน มีภาวะผู้นำ เสียสละ และทุ่มเทในการพัฒนาการท่องเที่ยวชุมชน และ 5) สื่อประชาสัมพันธ์ ที่

ช่วยส่งเสริมให้ชุมชนเป็นที่รู้จักมากขึ้น สำหรับปัจจัยอุปสรรคที่สำคัญ คือ 1) สาธารณูปโภคของชุมชนไม่เพียงพอและสะดวกในการรองรับนักท่องเที่ยว 2) การขาดการวางแผนในการจัดการการท่องเที่ยวในระยะยาว 3) การขาดการสร้างจุดเด่นและแรงจูงใจเพื่อดึงดูดนักท่องเที่ยว และ 4) อาชีพหลักของสมาชิก ทำให้ไม่มีเวลาในการจัดการการท่องเที่ยวของชุมชน ซึ่งแตกต่างจากอาภากรณ์ สุขหอม (2560) ที่ได้ศึกษาเรื่องการจัดการการท่องเที่ยวแบบมีส่วนร่วมของชุมชนบางน้ำผึ้ง อำเภอพระประแดง จังหวัดสมุทรปราการ พบว่าปัจจัยสนับสนุนที่ทำให้การจัดการการท่องเที่ยวของชุมชนบางน้ำผึ้งเกิดประสิทธิผล ประกอบด้วย ประกอบด้วย (1) ผู้นำชุมชนมีภาวะผู้นำสูงและมีความทุ่มเทเสียสละให้การแก้ไขปัญหาด้านการจัดการท่องเที่ยวและตลาดน้ำของชุมชน (2) ประชาชนในชุมชนมีความรักใคร่สามัคคีกัน ทำให้การขับเคลื่อนโครงการ/กิจกรรมด้านการท่องเที่ยวและตลาดน้ำของชุมชนให้เป็นไปอย่างรวดเร็วและมีประสิทธิผล (3) หน่วยงานที่เกี่ยวข้องและสื่อมวลชนให้ความร่วมมือและสนับสนุนการขับเคลื่อนโครงการด้านการท่องเที่ยวและตลาดน้ำของชุมชน สำหรับอุปสรรคที่เป็นปัญหาในการจัดการการท่องเที่ยวของชุมชนบางน้ำผึ้ง ประกอบด้วย (1) กลุ่มคนรุ่นใหม่ไม่นิยมประกอบอาชีพเกษตรกรรม ทำให้อาชีพดั้งเดิมของชาวบ้านในพื้นที่รวมทั้งกิจกรรมการท่องเที่ยวและตลาดน้ำบางน้ำผึ้งขาดคนสืบสาน (2) ข้าราชการในพื้นที่ส่วนหนึ่งไม่ให้ความร่วมมือกับชุมชนในการพัฒนาตามวิถีชุมชนดั้งเดิมและการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

3. ผลการศึกษาพบว่า รูปแบบที่เหมาะสมในการจัดการการท่องเที่ยวตามแนวทางธรรมาภิบาลชุมชนควรมีการจัดการการท่องเที่ยวทั้ง 6 ด้าน ประกอบด้วย 1) ด้านกฎ ระเบียบ และข้อบังคับ 2) ด้านความถูกต้อง ยุติธรรม และความเสมอภาค 3) ด้านโปร่งใส 4) ด้านการมีส่วนร่วม 5) ด้านความรับผิดชอบ และ 6) ด้านความคุ้มค่า ซึ่งแตกต่างจากวรรณวีร์ บุญคุ้ม และคณะ (2558) ที่ได้ศึกษาเรื่องการพัฒนาแบบการจัดการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่มุ่งเน้นการเสริมสร้างอัตลักษณ์และการพัฒนาอย่างยั่งยืนในจังหวัดสุพรรณบุรี พบว่า รูปแบบการจัดการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่มุ่งเน้น การเสริมสร้างอัตลักษณ์และการพัฒนาอย่างยั่งยืนในจังหวัดสุพรรณบุรีที่พัฒนาขึ้น คือ “SUPANNIKA Model” ประกอบด้วยองค์ประกอบ 9 ด้าน คือ (1) S: Sustainability (ความยั่งยืน) (2) U: Unilisation (การเกิดประโยชน์) (3) P: Participation (การมีส่วนร่วม) (4) A: Attendance (การเข้าร่วมกิจกรรม) (5) N: Nature of Life (ธรรมชาติการดำรงชีวิต) (6) N: Neatness (ความประณีตบรรจง) (7) I: Identity (อัตลักษณ์) (8) K: Knowledge (ความรู้) และ (9) A: Awareness (ความตระหนัก) ผลการประเมินความเหมาะสมจากผู้ทรงคุณวุฒิ ประชาชนและนักท่องเที่ยว พบว่า รูปแบบการจัดการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่มุ่งเน้นการเสริมสร้างอัตลักษณ์และการพัฒนาอย่างยั่งยืนในจังหวัดสุพรรณบุรีที่พัฒนาขึ้น มีความเหมาะสมในระดับมากที่สุด ซึ่งรูปแบบการจัดการการท่องเที่ยวดังกล่าวมีการใช้องค์ประกอบ 9 ด้านในการจัดการการท่องเที่ยว ซึ่งมีความแตกต่างไปจากรูปแบบการจัดการการท่องเที่ยวตามแนวทางธรรมาภิบาลที่มีการใช้หลักการของธรรมาภิบาลทั้ง 6 ด้านเป็นแนวทางในการจัดการการท่องเที่ยว

ข้อเสนอแนะ

จากผลการศึกษาข้างต้น สามารถนำมากำหนดข้อเสนอแนะได้ดังนี้

1. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1.1 องค์การปกครองส่วนท้องถิ่นที่ต้องการนำแนวทางธรรมาภิบาลไปใช้ในการจัดการการท่องเที่ยวของชุมชน ควรสนับสนุนการนำองค์ความรู้ด้านการจัดการท่องเที่ยวตามหลักธรรมาภิบาล ไปใช้ดำเนินการจัดการการท่องเที่ยวของชุมชน

1.2 องค์การปกครองส่วนท้องถิ่นที่ต้องการนำแนวทางธรรมาภิบาลไปใช้ ควรเร่งส่งเสริมความรู้ความเข้าใจในเรื่องการจัดการท่องเที่ยวตามหลักธรรมาภิบาลให้แก่ประชาชน ผู้ประกอบการ และผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในชุมชน

1.3 กรมการท่องเที่ยว กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา และการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย ควรสนับสนุนทรัพยากร งบประมาณ ความรู้ต่าง ๆ เพื่อให้ชุมชนที่ต้องการนำแนวทางธรรมาภิบาลไปใช้ในการจัดการการท่องเที่ยวมีการพัฒนาความรู้และความเข้มแข็งมากยิ่งขึ้น

2. ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยครั้งต่อไป

2.1 การศึกษาการติดตามและประเมินผลรูปแบบการจัดการการท่องเที่ยวตามแนวทางธรรมาภิบาลของชุมชน

2.2 การศึกษาเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์รูปแบบการจัดการการท่องเที่ยวตามแนวทางธรรมาภิบาลของชุมชนกับรูปแบบการจัดการการท่องเที่ยวของชุมชนในรูปแบบอื่นๆ ที่ประสบความสำเร็จทั้งกรณีศึกษาในประเทศและต่างประเทศ

2.3 การศึกษาแนวทางการพัฒนาการจัดการการท่องเที่ยวตามแนวทางธรรมาภิบาลของชุมชนให้ครอบคลุมในทุกมิติ

เอกสารอ้างอิง

- ระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยการสร้างระบบบริหารกิจการบ้านเมืองและสังคมที่ดี. (2542, 10 สิงหาคม). *ราชกิจจานุเบกษา*. เล่ม 116 (ตอนที่ 63 ง), หน้า 24-31.
- รัชนิวรรณ บุญอนันต์. (2557). รูปแบบการบริหารจัดการการท่องเที่ยวอย่างเป็นธรรม กรณีศึกษา วัดวังพระธาตุ ตำบลไทรตรัง อำเภอมะนัง จังหวัดกำแพงเพชร. *วารสารลักทอง วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏกำแพงเพชร*, 20(3), 43-57.
- วรรณวีร์ บุญคุ้ม และคณะ. (2558). การพัฒนารูปแบบการจัดการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่มุ่งเน้นการเสริมสร้างอัตลักษณ์และการพัฒนาอย่างยั่งยืนในจังหวัดสุพรรณบุรี. มหาวิทยาลัยศิลปากร. DOI: https://doi.nrct.go.th/ListDoi/listDetail?Resolve_DOI=10.14457/SU.the. 2015.2
- วิราสิริ วสิริสิริ และคณะ. (2558). ความเป็นไปได้และรูปแบบการจัดการการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพในเขตอำเภอด่านช้าง จังหวัดกาญจนบุรี. *วารสารวิชาการมหาวิทยาลัยอีสเทิร์นเอเซีย ฉบับวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี*, 9(2), 210-218.
- สำนักงานปลัดกระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา. (2559). *แผนพัฒนาการท่องเที่ยว ฉบับที่ 2 (พ.ศ. 2560-2564)*. สืบค้นเมื่อ 25 สิงหาคม 2561, จาก https://secretary.mots.go.th/ewtadmin/ewt/policy/download/article/article_20170509151402.pdf
- อภรณ์ สุขหอม. (2560). การจัดการการท่องเที่ยวแบบมีส่วนร่วมของชุมชนบางน้ำผึ้ง อำเภอพระประแดง จังหวัดสมุทรปราการ. *การประชุมวิชาการระดับชาติ “วลัยลักษณ์วิจัย” ครั้งที่ 9*. วันที่ 30-31 มีนาคม 2560, ณ อาคารปฏิบัติการเทคโนโลยีและพัฒนานวัตกรรม มหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์.
- World Tourism Organization and Griffith University. (2017). *Managing growth and sustainable tourism governance in Asia and the Pacific*. Madrid: UNWTO.